

UITSTEKENDE ZONDE BOKKEN

100
JAAR GELEDEN

DE BRUTE MOORD OP NICOLAAS II EN ZIJN GEZIN

MIDDEN IN DE RUSSISCHE BURGEROORLOG ZATEN DE
BOLSJEWIEKEN MET EEN LASTIG PROBLEEM: WAT MOESTEN ZE
AAN MET DE EX-TSAAR EN ZIJN GEZIN? OP 17 JULI 1918 KOZEN ZE
VOOR EEN RADICALE OPLOSSING.

DOOR MIRJAM JANSSEN

KORTZICHTIG
DOOR TOEDOEN VAN
NICOLAAS II VERKEERT
HET LAND IN CHAOS

De Romanovs
Nicolaas II, zijn vrouw Alexandra (rechts
achter hem) en hun kinderen: Olga,
Maria, Anastasia, Alexei en Tatjana (van
links naar rechts) rond 1914.

DECEMBER 1916

Wanbestuur

'Als ik sterf of als je me in de steek laat, verlies je je zoon en je kroon.' Deze woorden van Grigori Raspoetin zullen op 19 december 1916 hebben nagegalmd in het hoofd van tsaar Nicolaas Romanov. Op die dag werd het bevroren lichaam van Raspoetin bij Sint-Petersburg uit de rivier de Neva gevist. Jarenlang hadden Nicolaas II en zijn vrouw Alexandra zich geestelijk laten leiden door deze gebedsgenezer. Daarmee

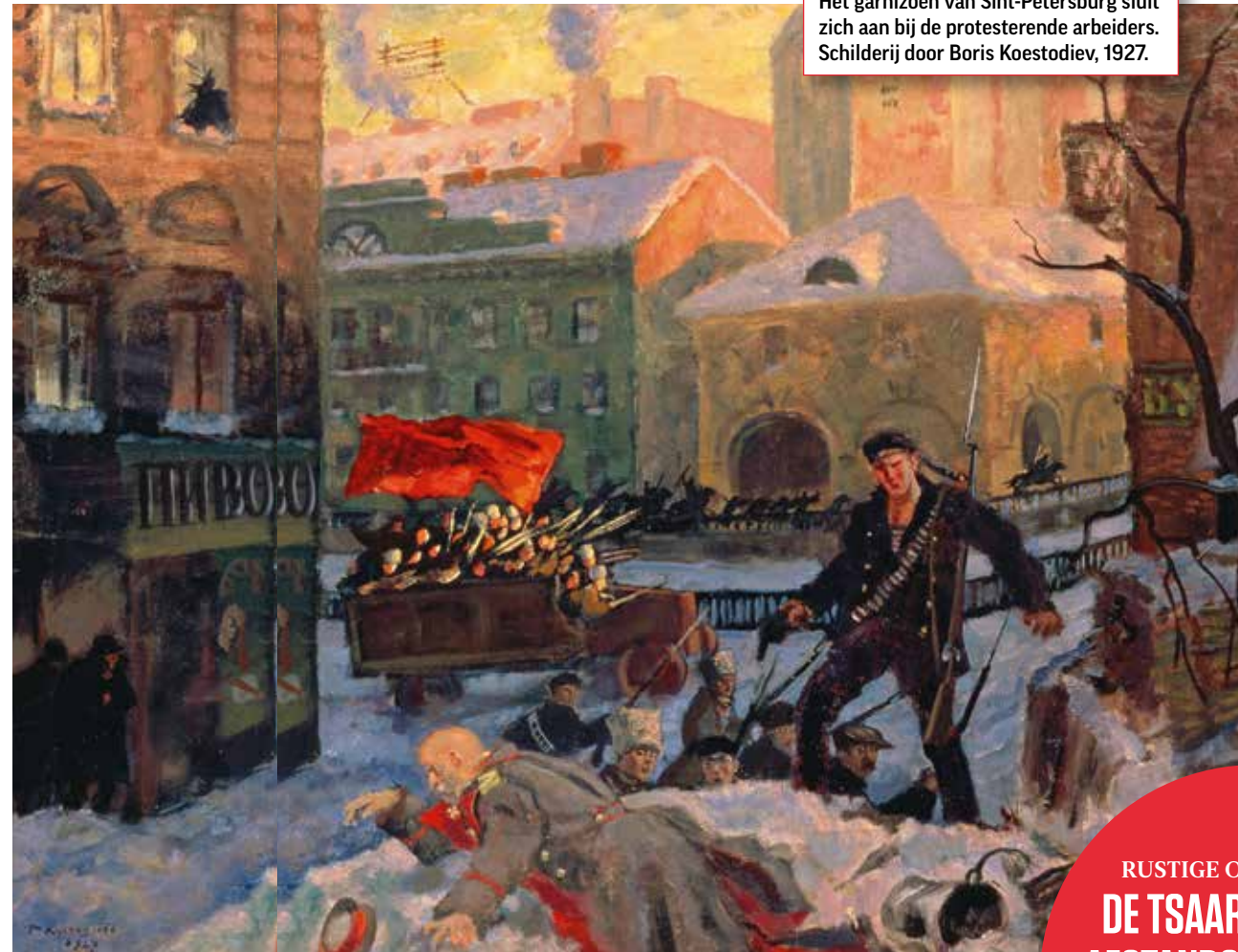
hadden ze zich vervreemd van de Russische elite. De familie van Nicolaas had aangedrongen op een breuk met Raspoetin en toen de tsaar niet luisterde had ze zelf actie ondernomen. Onder de moordenaars bevond zich Felix Joesopov, die getrouwd was met een nicht van de tsaar. Dat zelfs zijn verwanten tegen hem ingingen, was Nicolaas' eigen schuld. Mede door zijn toedoen verkeerde het land in chaos. Het volk morde, politici drongen aan op hervormingen en de oorlog met Duitsland verliep moeizaam. Terwijl hijzelf in Mogilev in Wit-Rusland verbleef om leiding te geven aan de strijd tegen de Duitsers, had de tsaar het landsbestuur overgelaten aan de ziekelijke Alexandra die – als altijd – balancerde op de rand van hysterie, zoals dat toen werd genoemd. Ze had naar eigen goeddunken ministers aangenomen en ontslagen en Raspoetin betrokken bij het regeringsbeleid. Nicolaas was tegen de zin van zijn familie met haar getrouwd en

Alexandra's gedrag in deze periode bewees dat hij een slechte keuze had gemaakt. Al zag de tsaar dat zelf beslist niet zo, want hij aanbad zijn vrouw. Er zijn talloze brieven bewaard gebleven waarin ze met elkaar tortelen en erotische grapjes maken. Samen hadden ze vier dochters en een zoon, Alexei. De jonge kroonprins had hemofilie en werd uiterst beschermd opgevoed, want elke val of buil kon fataal zijn. Na de moord op Raspoetin had Nicolaas opnieuw kunnen beginnen. Hij had het wanbestuur van de periode daarvoor aan de gebedsgenezer kunnen wijten en Alexandra van haar taken kunnen ontheffen. Zijn moeder drong daar ook op aan: 'Anders wordt ze helemaal gek. Laat haar een klooster in gaan of verdwijnen.' Maar Nicolaas gaf niet toe. Hij liet degenen die verantwoordelijk waren voor de moord verbannen, maar vervolgde hen niet. Zelf vertrok hij weer van Sint-Petersburg, waar hij op dat moment was, naar het militaire hoofdkwartier in Mogilev.

TSARINA ALEXANDRA

Afrekening
Russische soldaten verbranden het portret van de tsaar in 1917.

Oproer
Het garnizoen van Sint-Petersburg sluit zich aan bij de protesterende arbeiders. Schilderij door Boris Koestodiev, 1927.

FEBRUARI 1917

Het volk heeft honger

In de hoofdstad Sint-Petersburg barstte op 23 februari 1917 een broodoproer los, waarbij zich in de dagen daarop honderdduizenden aansloten. Op de bekende straat Nevski Prospekt wapperden de rode revolutionaire vlaggen. Alexandra schreef Nicolaas dat hij het zich niet te veel moest aantrekken: het volk was niet tegen hem, het was alleen wat hongrier. De tsaar stuurde troepen om de orde te herstellen en ging zelf per trein op weg naar Sint-Petersburg. Ondertussen bleek ook een deel van de legerleiding ontevreden over hem. Op 1 maart werd zijn voertuig aangehouden en westwaarts gedirigeerd naar Pskov, waar generaal Nicolai Ruzky instapte. 'Zie wat jullie Romanovs hebben aangericht,' zei hij. En

RUSTIGE OVERDRACHT
DE TSAAR TEKENT DE
AFSTANDSVERKLARING
EN DRINKT EEN
KOP THEE

daar, in the middle of nowhere, deed hij een voorstel: er kwam een constitutionele monarchie en Nicolaas zou aftreden ten gunste van zijn zoon Alexei. Omdat Alexei pas twaalf jaar was, zou Michaël – de broer van de tsaar – als regent optreden. Het voorstel was het resultaat van een compromis tussen de commu-

nisten en meer behoudende politici over de nieuwe koers van het land. Nicolaas overlegde met zijn arts over de rol van Alexei: zou de jongen ooit de rol van tsaar kunnen vervullen? Waarschijnlijk niet, zei de arts. Dan doen we hem dit niet aan, besloot Nicolaas. De tsaar beloofde op te stappen, onder voorwaarde dat hij niet werd gescheiden van zijn zoon. Michaël zou hem direct opvolgen. Op 2 maart tekende Nicolaas rustig de afstandsverklaring en daarna dronk hij een kop thee. Maar zijn broer was niet bij de plannen betrokken en werd volkomen overvallen door de gang van zaken. Na één dag gaf hij de kroon alweer op. Zo kwam na 300 jaar een einde aan de Romanov-dynastie. →

KEIZERLIJKE TIARA

GEVLUCHT NAAR HET BUITENLAND
WAAR BLEVEN DE ANDERE ROMANOVS?

De bolsjewieken vermoordden ook andere Romanovs, onder wie Michaël, de man die bijna tsaar van Rusland was geweest. Maar een deel van de grote familie overleefde en vluchtte naar het buitenland of naar de Krim, waar de Romanovs werden gered door de Duitsers. De bolsjewieken confisqueerden alle paleizen, en de meeste juwelen en kunstschatten. Toch wisten sommige Romanovs nog een aardig leven op te bouwen van de opbrengst van hun erfstukken. Zo verkochten Felix Joesopov – de moordenaar van Raspoetin – en zijn vrouw Irina Romanov twee Rembrandts. De memoires van Joesopov werden bovendien een internationale bestseller.

MAART 1917

De laatste kans

Er kwam een Voorlopige Regering, die niet wist wat ze met Nicolaas aan moest. Een minister polste of de ex-tsaar misschien asiel kon krijgen in Engeland. Dat was een voor de hand liggende suggestie, want Nicolaas en de Engelse koning George V waren neven en hadden een hechte band. Ze hadden als kinderen veel met elkaar gespeeld en ze leken zelfs op elkaar. George vond het ook een goed idee. 'Mijn gedachten zijn bij jou,' schreef hij zijn neef. 'Ik ben je vriend.' De Britse royals hadden nog een paleis over: Balmoral stond 's winters leeg, dus huisvesting was geen probleem. Ook premier David Lloyd George ging akkoord. Even leek het Russische gezin gered, maar toen begon de zaak op alle fronten te schuiven. Allereerst in Engeland. George V had een imago-probleem: nu Engeland in een verwoestende oorlog was verwickeld met Duitsland, was het ronduit onhandig dat hijzelf een Duitse familieachtergrond had. De Engelsen vroegen zich af waarom ze offers zouden

moeten brengen voor zo'n buitenlander. De stemming was zo anti-Duits dat *Dachshunden* (teckels) op straat een schop kregen. George moest dus laten zien dat hij het hart op de juiste plaats had. En hijzelf mocht 'Nicky' dan als een dierbaar familielid beschouwen, zijn volk deed dat niet. De Britten vonden het prima dat een tiran ten onder was gegaan, en veel burgers lieten George dat ook per brief weten. De koning moest kiezen tussen de Romanovs en zijn eigen vorstenhuis – een pijnlijke, maar uiteindelijk eenvoudige keuze. Hij liet premier Lloyd George weten dat het asiel-aanbod beter kon worden ingetrokken. Nicolaas was ondertussen herenigd met zijn gezinsleden op Tsarskoje Selo, een landgoed in de buurt van Petersburg, waar ze moesten blijven tot ze naar Engeland zouden gaan. Maar toen vaardigde de sovjet van Petersburg, een radicaal bestuur van arbeiders en socialistische politici, een nieuw bevel uit. Dat verbood elk vertrek naar het buitenland. Nicolaas en Alexandra moesten er nu het beste van maken. Ze besloten hun kinderen zelf les te geven en gingen groenten verbouwen op het prachtige landgoed.

Boezemvrienden
Nicolaas II (links) en zijn neef George V, koning van Engeland, hebben een hechte band. Toch laat George de tsaar vallen.

DAGBOEK VAN NICOLAAS II

VOORJAAR 1918

Het net sluit zich

Op 1 augustus 1917 gaf de Voorlopige Regering de Romanovs de opdracht hun spullen te pakken. Ze zouden worden verplaatst naar Tobolsk in Siberië, waar het veiliger voor hen was. Midden in de nacht vertrokken ze met 39 bewakers in een trein van het Rode Kruis. Hun koffers zaten vol juwelen, die ze hadden verstopt onder persoonlijke documenten als brieven en dagboeken. Ze verbleven in Tobolsk in een klein huis met twee verdiepingen, waar ze zich stierlijk verveelden. Nicolaas besteedde er zijn tijd vooral aan houthakken en de meisjes sloten vriendschap met de bewakers. Op 25 oktober grepen de bolsjewieken onder leiding van Lenin de macht in Rusland en kort daarna sloten ze vrede met de Duitsers. Maar de binnenlandse spanningen waren daarmee niet opgelost. Er ontstond een burgeroorlog tussen de 'Roden' en de 'Witten', de tegenstanders van de bolsjewieken. Het nieuwe regime was kwetsbaar, Lenin was op zoek naar vijanden in eigen land en de Romanovs waren uitstekende zondebokken.

Zes jaar eerder had Lenin

al geschreven: 'In een land als Engeland kun je volstaan met het onthoofden van één koning [Karel I in 1649, red.]. In Rusland moet je ten minste honderd Romanovs doden.'

In het voorjaar van 1918 verplaatsten de bolsjewieken de familie naar het Ipatjev Huis in Jekaterinenburg in de Oeral. Toen ze er aankwamen, schreeuwde een vijandige menigte hun toe: 'Hang ze op!' Het huis was bloedheet, omgeven door een hoog hek en de ramen waren wit geverfd. De Romanovs zaten nu echt gevangen, maar sommige bewakers waren toch op hun hand. Ze smokkelden boeken, brieven en eten voor hen naar binnen. Nicolaas kreeg post van mensen die hem en zijn gezin wilden helpen ontsnappen. En er ontstond zelfs een romance tussen Maria, de mooiste dochter, en een van de bewakers. Maar Jekaterinenburg lag niet ver van het front tussen de Rode en de Witte legers. Ter ondersteuning van de Witten waren inmiddels Engelse, Franse en Amerikaanse troepen geland bij Moermansk. De bolsjewieken hadden onderling afgesproken dat de familie niet mocht worden 'bevrijd'

TOCH EVEN HOOP
NICOLAAS KRIJGT POST VAN MENSEN DIE HEM WILLEN HELPEN ONTSNAPPEN

door de vijand en zou worden geëxecuteerd als die te dichtbij kwam. Ondanks zijn oproep zo veel mogelijk Romanovs te doden, twijfelde Lenin. Hij wilde eigenlijk dat Nicolaas terecht zou staan in een proces. Bovendien vroeg hij

zich af wat er met de kinderen moest gebeuren. De bolsjewieken lieten zich bij alles inspireren door de Franse revolutionairen, en die hadden in 1793 wel Lodewijk XVI en zijn vrouw gedood, maar niet hun kinderen. Het zou ongetwijfeld een slechte indruk maken in het buitenland als de Russische revolutionairen dat wel deden. Maar half juli stond Jekaterinenburg op het punt te vallen. In hun dagboeken schreven de Romanovs dat ze de houwitsers aan het front konden horen bulderen. De tijd begon te dringen. De bolsjewistische leider Jakov Joerovski kreeg toestemming om de executie voor te bereiden. Hij werd geholpen door Peter Jermakov, lid van de geheime dienst en volbloed psychopaat: bij een bank-overval had hij iemands hoofd afgezaagd. →

In de buitenlucht
De tsarenfamilie aan het werk op landgoed Tsarskoje Selo.

Schedels van vijf leden van de Romanov-familie.

NA 80 JAAR HERBEGRAVEN LICHAMEN TERUGGEVONDEN

In 1979 troffen twee amateurhistorici negen lichamen aan in het bos bij Jekaterinenburg. Politiek gezien was het nog te vroeg om er iets mee te doen. Pas na de ineenstorting van de Sovjet-Unie in 1991 werden ze officieel opgegraven. Uit DNA-onderzoek bleek dat het echt om de tsarenfamilie en de bedienden ging – alleen Alexei en Maria ontbraken. Op 17 juli 1998 vond een plechtige herbegrafenis plaats in de Petrus-en-Paulus-kathedraal in Sint-Petersburg. In 2007 ontdekten onderzoekers ook de overblijfselen van Maria en Alexei.

17 JULI 1918

Ondergoed met juwelen

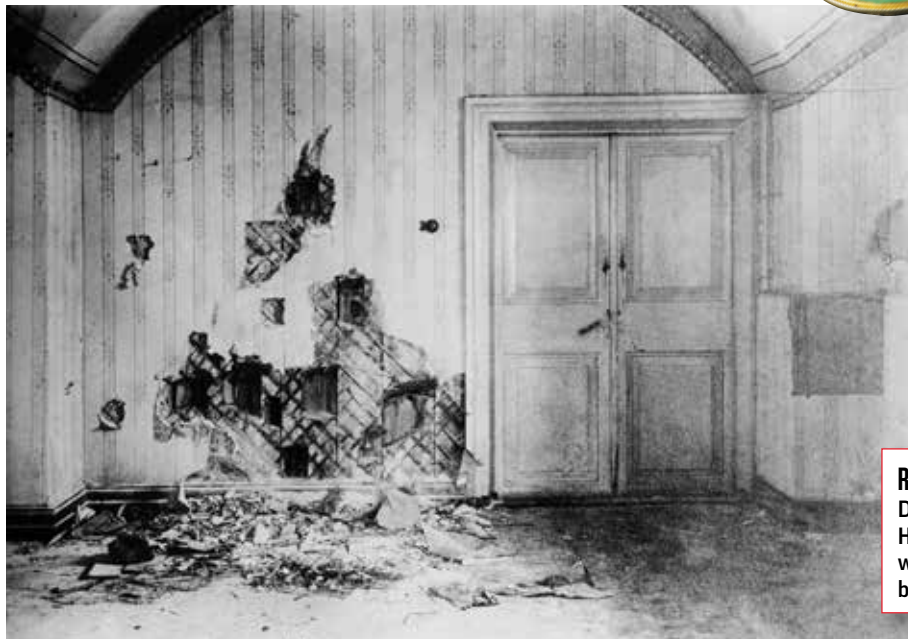
De bewakers wekten de Romanovs op 17 juli 1918 om halftwee 's nacht. Ze moesten zogenaamd vertrekken vanwege onrust in de stad. De familie kreeg de tijd zich rustig aan te kleden; de meisjes trokken ondergoed aan waarin ze hun juwelen hadden vastgenaaid. Daarna werden ze met hun arts en drie bedienden naar de kelder geleid. Tot ergernis van Alexandra stonden daar geen stoelen. Gauw werden er twee neergezet: een voor haar en een voor Alexei.

Een executiepeloton van tien man kwam binnen. Joerovski las het doodvonnis voor; de familieleden reageerden ontzet. Nicolaas vroeg hem het nogmaals voor te lezen, en dat deed hij. Daarna schoot hij onmiddellijk op de ex-tsaar, net als de andere mannen. Nicolaas stortte neer, maar vrijwel geen van de moordenaars had op de overige personen gericht en die begonnen allemaal te gillen. Alexandra sloeg een kruis, en daarop schoot de stomdronken psychopaat Jermakov haar door het hoofd, om vervolgens achter Maria aan te gaan. Inmiddels kon niemand nog een hand voor ogen zien door de

kruiddampen en stofwolken. Joerovski gaf het bevel voor een pauze. Toen de moordenaars hun werk wilden hervatten bleken alleen Nicolaas, Alexandra en twee bedienden dood. Daarna gingen de kinderen eraan: vooral Jermakov hakte op hen in met een bajonet. De slachtpartij werd bemoeilijkt door de juwelen in het ondergoed, waarop kogels en mespunten afketsten. Toen eindelijk iedereen dood was, sleepten de executeurs de lichamen naar een truck die al stond te wachten. Een van de honden van de familie, de bulldog Ortino, kwam aangerend en werd met een bajonet onschadelijk gemaakt. Buiten de stad ontkleedden de moordenaars de lichamen en gooiden ze in een mijnschacht. Maar die bleek te ondiep. Daarom haalden de mannen de lijken eruit en begroeven ze op twee plaatsen in een bos. Toen ze klaar waren, zei Joerovski tegen zijn helpers dat ze nooit over hun daden mochten praten. Zelf hield hij zich daar niet aan. Hij zou nog vaak interviews geven en voordrachten houden over de moord op Nicolaas II en zijn gezin. Achteraf gezien was de brute manier waarop de bolsjewieken met de Romanovs afrekenden een goede voorspeller voor hun latere gedrag. ■

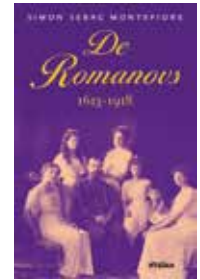
Mirjam Janssen is historicus en journalist.

Sieraad van Fabergé, circa 1890. Gemaakt van goud met chalcedoon en diamanten.

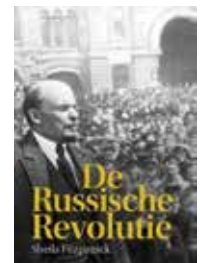

Razernij
De ruimte in het Ipatjev Huis in Jekaterinenburg waar de Romanovs en hun bedienden zijn gedood.

MEER WETEN

De Romanovs (2016) door Simon Sebag Montefiore.

De Russische Revolutie (2014) door Sheila Fitzpatrick.

The Royal House of Windsor (2017). De eerste aflevering van deze Netflix-serie vertelt hoe George V zijn neef Nicolaas II in de steek laat.